

DOI 10.31392/ONP-npu-1.2021.11
UDC 378.011.3-051:75

MODERN TECHNOLOGIES OF FORMATION OF CONSTRUCTIVE SKILLS OF FUTURE FINE ART TEACHERS ON PLEIN AIR

Olga Sova

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Fine Arts,
National Pedagogical
Dragomanov University,
Pyrohova str., 9, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9335-4155>
e-mail: olgasova13@gmail.com*

Abstract. *The basis for the research was the need to find new methodical tools for professional training of fine art students in pedagogical institutions of higher education in Ukraine. This is due to the modernization of the content of national education and the demand for the modern labor market, which awaits a well-informed and practically trained specialist. The key to a thorough training of a fine art teacher is the formation of his complex professional artistic and pedagogical skills necessary to solve various situations in future activities. The publication presents an analysis of approaches to the interpretation of the essence and structure of professional skills of fine art teachers. The actual formulation of the definition of artistic and pedagogical skills of future teachers of fine arts as an integral professional and personal innovation, which is necessary for the full implementation of the educational process and the structural components (gnostic, design, constructive, communicative and organizational) that reveal them.*

*The main **purpose of the article** is to determine the content of the constructive component of artistic and pedagogical skills of future teachers of fine arts. The following theoretical and empirical **methods** are selected: scientific and structural-system analysis; synthesis and systematization.*

Within the study, the constructive component is recognized as an integral part of the professional skills of the fine art teacher. We see its content in the teacher's conscious selection of effective methods, forms, techniques and means of teaching students to compose images in the chosen format, determine the proportions of objects, work with relationships and use means of expression.

This publication highlights the author's method of forming constructive skills of future teachers of fine arts during classes on plein air. The basis of the methodology were the methods of compositional search (generation and implementation of a compositional idea by means of artistic and plastic language), pedagogical drawing as a personal illustration by the teacher of educational material, work from memory (reproduction of a motif without reliance on nature), representation images of imagination with a change of point of view, lighting, etc.) and imagination (reproduction of a motif without nature with reliance on images of imagination). The main educational form of their implementation is a master class as a process of demonstrating and disseminating innovative visual experience.

Key words: *artistic and pedagogical education, professional skills, professional skills of the artist, fine art teacher, plein air, art.*

DOI 10.31392/ONP-npu-1.2021.11
УДК 378.011.3-051:75

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ХУДОЖНИКІВ НА ПЛЕНЕРІ

Сова О. С.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9335-4155>
e-mail: olgasova13@gmail.com

Анотація. Підґрунтям для наукового дослідження стала необхідність пошуку нового методичного інструментарію для професійного навчання студентів-художників у педагогічних закладах вищої освіти України. Це пов'язане із модернізацією змісту вітчизняної освіти та затребуваністю сучасного ринку праці, що чекає всесторонньо обізнаного та практично підготовленого фахівця. Запорукою ґрунтовної підготовки викладача-художника є сформованість у нього комплексних професійних художньо-педагогічних умінь, необхідних для розв'язання різноманітних ситуацій у майбутній діяльності. У публікації презентується аналіз підходів до трактування сутності та структури професійних умінь художників-педагогів. Представлено власне формулювання дефініції художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва як інтегрального професійно-особистісного новоутворення, що необхідне для повноцінного здійснення навчально-виховного процесу та виділено структурні компоненти (гностичний, проєктувальний, конструктивний, комунікативний та організаційний), які їх розкривають.

Провідною **метою** статті є визначення змісту конструктивного компоненту художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Обрано такі теоретичні та емпіричні **методи**: науковий і структурно-системний аналіз; синтез і систематизація.

У межах дослідження конструктивний компонент визнано невід'ємною складовою професійних умінь художника-педагога. Зміст його ми вбачаємо у свідомому доборі вчителем результативних методів, форм, прийомів і засобів навчання учнів компонувати зображення в обраному форматі, визначати пропорції предметів, працювати співвідношеннями, застосувати засоби виразності.

У даній публікації висвітлена авторська методика формування конструктивних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва під час занять на пленері. Базисом методики стали методи композиційного пошуку (генерування та реалізація композиційної ідеї засобами художньо-пластичної мови), педагогічного рисунку як особистого ілюстрування викладачем навчального матеріалу, роботи з пам'яті (відтворення мотиву без опертя на натуру), за уявленням (відтворення мотиву з опертям на образи уявлення зі змінням точки зору, освітлення тощо) і уявою (відтворення мотиву без натури з опертям на образи уяви). Основною навчальною формою їх реалізації є майстер-клас як процес демонстрування та поширення інноваційного образотворчого досвіду.

Ключові слова: художньо-педагогічна освіта, професійні вміння, художньо-педагогічні вміння, вчитель образотворчого мистецтва, пленер, мистецтво.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Оновлення вітчизняного освітнього простору вимагає суттєвої модернізації підходів до навчання майбутніх учителів-предметників, зокрема й сучасних художників-педагогів. Засадою професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у закладах вищої освіти є комплексне формування у них як фахових художніх так і педагогічних умінь, заснованих на міцному теоретичному підґрунті із закріпленням під час практичної діяльності.

Саме від рівня сформованості професійних умінь майбутнього художника-педагога залежить ефективність його творчої та педагогічної діяльності. Тому так важливо під час навчання студентів у закладі вищої освіти застосовувати прогресивні технології, інноваційний методичний інструментарій, що дозволить підготувати конкурентоспроможного фахівця до потреб сучасного ринку праці.

Аналіз наукових публікацій вітчизняних і закордонних дослідників виявив, що вчені виокремлюють різні структурні складові професійних умінь вчителя образотворчого мистецтва. Так, Н. Борисенко [1] виділяє: мотиваційні, когнітивно-методичні, комунікативно-організаційні, операційно-технологічні та оцінно-рефлексивні компоненти їх структури; О. Кайдановська [2]: дослідницькі, конструктивні, методичні та проектні.

А. Марченко [3] визначає сутність художньо-професійних умінь учителя образотворчого мистецтва як засвоєного досвіду творчого здійснення художньо-професійної діяльності на основі знань змісту її педагогічного, художнього й методичного аспектів. На її думку система цих умінь складається з таких компонентів: мотиваційного (установка на особистісно-ціннісну та професійну значимість умінь, що динамічно розвиваються від позитивного емоційного ставлення до стійкої потреби в художньо-професійній діяльності); гностичного (необхідний базовий фонд мистецтвознавчих, педагогічних, методичних ідей, понять, теорій, культурологічних і художньо-естетичних суджень); діяльнісного (сукупність способів, прийомів, практичних дій художньо-професійної діяльності) і творчо-рефлексивного (експресивність, креативність і рефлексивність).

О. Булавін [4] виокремлює такі складові частини художньо-педагогічних умінь: змістовно-інформаційну, яка включає комунікативно-мовленнєві й інформаційно-понятійні вміння; організаційно-діяльнісну, що містить вміння, пов'язані з визначенням послідовності реалізації завдання; операційно-методичну – вміння пов'язані з грамотною поетапністю виконання художніх творів.

Наведений вище аналіз різних підходів до визначення сутності та структури професійних художньо-педагогічних умінь учителя образотворчого мистецтва дозволяє нам сформулювати власне трактування окресленої дефініції як *здатності особистості виконувати комплексні дії на основі опанованих художньо-педагогічних знань, набутого досвіду й емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної професії та мистецтва, що забезпечують ефективне здійснення нею самостійної образотворчої діяльності, художнього навчання та виховання учнів.* У їх структурі вирізняємо такі взаємопов'язані компоненти: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний та організаційний [5].

Проте у даній науковій публікації сконцентруємося навколо конструктивних умінь майбутніх учителів-художників, що окреслюємо провідною **метою дослідження** з такими **завданнями**, що потребують розв'язання: виокремити сутність

конструктивних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розробити методику їх формування під час творчої роботи на пленерній практиці.

Для реалізації дослідження нами обрані такі теоретичні та емпіричні **методи**: науковий аналіз та узагальнення інформаційних джерел для з'ясування стану розробленості та актуальності проблематики статті; структурно-системний аналіз – для обґрунтування змісту і структури художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва; синтез і систематизація – з метою розгляду наявного методичного досвіду з питань навчання образотворчого мистецтва у процесі пленерної практики, виявлення й теоретичного обґрунтування методичних основ формування конструктивних умінь студентів-художників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опановуючи професію вчителя образотворчого мистецтва у вітчизняних педагогічних закладах вищої освіти студент-художник набуває знання, вміння і навички як з дисциплін мистецького циклу (живопис, рисунок, композиція, колористика тощо), так і з педагогічного (педагогіка, психологія, методика навчання та інші). Це дає можливість повноцінно підготувати фахівця до майбутньої мистецько-викладацької діяльності, так як відбувається симбіоз двох професій – художника і вчителя. Художник-педагог, який володіє тільки теоретичними педагогічними технологіями не володіючи при цьому всіма художніми засобами, не зможе в повній мірі навчати своїх вихованців, передати їм свою майстерність. Так само, як і митець, що вміє лише створювати образотворчий продукт, не зможе без педагогічної підготовки забезпечити якісне навчання учнів тонкощам художнього ремесла. Саме тому так важливо навчаючи студентів у художньо-педагогічних вишах формувати у них комплексні професійні вміння як під час аудиторних занять, так і на передбачених практиках.

Закріплення набутих майбутніми художниками знань і умінь з образотворчих дисциплін відбувається на навчально-творчій практиці «Пленер», що проходить в умовах відкритого середовища, поза межами аудиторних приміщень. Як правило, безвідривну від навчання пленерну практику проводять у парках, скверах, на міських вулицях, що дозволяє дослідити нюанси та особливості у відтворенні простору, відпрацювати навички зображення лінійної та повітряної перспективи.

Класичні підходи до організації пленеру, розробки системи завдань за єдиним принципом, стандартне застосування художніх технік можна побачити у багатьох українських мистецьких закладах вищої освіти. Підтверджує це аналіз робочих програм з навчально-творчої практики, посібників і методичних рекомендацій з пленеру різних вишів [6].

У Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова на кафедрі образотворчого мистецтва нами запропонована більш сучасна організація пленерної практики із застосуванням таких актуальних освітніх форм як дуальне та проектне навчання, творча майстерня і майстер-клас. До того ж передбачене опанування якомога більшою кількістю різноманітних матеріалів і технік під час виконання чітко продуманої системи навчальних та творчих завдань, що дозволяє значно розширити набуті студентами на лабораторних заняттях фахові знання й навички, сформувані комплексні художньо-педагогічні вміння [5].

Одним з важливих структурних компонентів художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва є *конструктивний*, зміст якого, зважаючи на думки науковців та спираючись на власний творчий досвід, ми роз-

криваємо як: свідомий добір результативних методів, форм, прийомів і засобів навчання учнів komponувати зображення в обраному форматі, визначати лінійні й об'ємні пропорційні взаємозв'язки предметів, працювати колірними і тональними співвідношеннями, застосовувати засоби виразності різних художніх технік, їх творче коригування та постійне оновлення.

Саме *конструктивні* художньо-педагогічні вміння дозволяють вчителю підбрати та застосування у практичній роботі сучасний методичний інструментарій для навчання образотворчому мистецтву. Тому сформованість даного компонента є особливо важливою для фахового становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва та є показником оволодіння професією педагога. Роблячи акцент на художній роботі студентів в процесі пленерної практики, зауважимо, що сформованість конструктивних умінь виражається у здатності виокремлення зображуваного мотиву, свідомому виборі розмірів, форми та орієнтації формату, виборі точки зору та лінії горизонту, komponуванні зображення в обраному форматі, методично грамотному поетапному виконанню завдання, правильному визначенні лінійних і об'ємних пропорційних взаємозв'язків між предметами, тональному та колірному вирішенні етюду тощо.

Розвинені конструктивні вміння забезпечують готовність студентів до ефективного навчання учнів основам образотворчого мистецтва у майбутній педагогічній діяльності. А саме: вміння проектувати заняття з образотворчого мистецтва як у межах навчальних класів і аудиторій, так і в умовах природи; здатність творчо застосовувати міждисциплінарні художньо-педагогічні знання при виконанні пленерних завдань; вміння комбінувати методи навчання образотворчого мистецтва; здатність до пошуку нових вирішень різних педагогічних ситуацій і художньо-творчих завдань; вміння планувати навчальний процес, передбачаючи різні варіанти побудови заняття.

У формуванні *конструктивних художньо-педагогічних умінь* теоретичний базис утворюють композиційні та методичні знання. Ми розкриваємо їх так: композиційні – це знання законів композиції, закономірностей «золотого перетину», лінійної перспективи, пластичної анатомії та механіки рухів; *методичні* – знання суті, цілей, методів, технологій та форм навчання образотворчого мистецтва. Студенти, в яких сформований конструктивний компонент художньо-педагогічних умінь, спроможні самостійно обрати зображуваний мотив, вибрати оптимальний розмір та орієнтацію формату картини, виконати пейзажне зображення за всіма естетичними та образотворчими законами, а також здатні на високому професійному рівні передавати власні знання іншим. У педагогічному розрізі це відбувається за рахунок готовності проектувати навчально-творчі заняття та комбінувати методи навчання образотворчого мистецтва в природних умовах, здатності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва творчо застосовувати міждисциплінарні знання, виконуючи пленерні завдання та пошуку нових вирішень різних педагогічних ситуацій і художньо-творчих завдань, а також здійснювати планування навчального процесу, передбачаючи різноманітні варіанти побудови та перебігу заняття.

За розробленою нами методикою ефективного формування *конструктивних умінь* студентів забезпечується на пленері методами *композиційного пошуку, педагогічного рисунку, роботи з пам'яті, за уявленням і уявою*.

Основою *методу композиційного пошуку* є опанування студентами художніми засобами досягнення гармонійного поєднання змісту та форми. Формування умінь

відбувається під час створення студентами пейзажних етюдів на основі застосування знань з композиції, що є результатом логічної послідовної розумової дії та обґрунтованою черговістю вживання образотворчих засобів вираження для реалізації творчого задуму. Структурою методу є рух від ескізного пошуку найвдалішого та найвиразнішого вирішення пейзажу (компонування, тональні та колірні пошукові начерки) до обрання ресурсів організації площини формату засобами художньо-пластичної мови реалістичної та формальної композиції. Провідне завдання методу – формування у студентів професійної культури компонування пейзажного зображення у форматі.

На пленері не рекомендується одразу починати роботу над пейзажем, оскільки така поспішність призводить до неосмисленості та малорезультативності у роботі. Варто запропонувати студентам зробити в альбомі швидкі начерки, композиційні пошуки тієї місцини, що була обрана для пленеру. Це допоможе налаштуватися на продуктивну роботу, зануритись в природну атмосферу, віднайти характерні деталі та риси пейзажу, вдалі ракурси у композиційній побудові, визначитись з колірною-тональним нюансуванням.

На початку навчання студентів в умовах відкритого середовища викладачу-методисту необхідно звернути їхню увагу на вибір пейзажних мотивів з відкритим простором, де чітко прослідковується близький, середній та далекий плани. За таких умов художникам-початківцям простіше дослідити різницю між планами за тоном і кольором – наближені об'єкти пейзажу сприймаються більш чіткими, насиченими та яскравими, переважно теплих відтінків, з віддаленням все стає узагальненим, світлішим з холодним синьо-фіолетовим відтінком.

При виконанні пошукових ескізів, студентам необхідно продумати формат і масштаб площини зображення, де вдало скомпонувати всі об'єкти пейзажу: визначаючи лінію горизонту, треба знайти співвідношення між небом і землею (уникаючи розташування її посередині формату); підсилити ритмічні напрямки ліній пейзажу та увиразнити пластичні форми, що підкреслить плановість та простір; продумати цікавий «вхід» до композиції у вигляді огорожі, доріжки, каменів, тіней тощо; визначити виразні контрастні співставлення композиційних складових пейзажного мотиву; зсунути композиційний центр, що підсилить динаміку; «відкинути» за необхідності деякі елементи натури задля загальної цілісності композиції. На пропедевтичній стадії студенти роблять пошукові ескізи колірної гами майбутнього пейзажу, вчать увиразнювати основні кольоротональні співвідношення, що важливо за умов постійної зміни освітлення. Результати композиційного і колористичного пошуку в форескізі відтворюють на форматі (графітним олівцем під акварельний чи гуашевий етюд, вугіллям або рідкою фарбою (вохра, умбра чи ультрамарин) – під олійний) окреслюючи основні маси зображення.

З метою запобігання типових помилок (втрата загальної цілісності, порушення просторовості, надмірна деталізація тощо) на початкових заняттях з пленерної практики при виконанні студентами живопису пейзажу викладачеві варто разом з ними проаналізувати закономірності повітряної перспективи, застосовуючи метод педагогічного рисунку. Цей метод ґрунтується на особистому ілюструванні викладачем усного викладання навчального матеріалу. Метод педагогічного рисунку допомагає студентам осмислити прийоми створення зображення, опанувати послідовність виконання пейзажу, виявити можливі ускладнення, а також активізує процес художнього мислення та долучає до художньої творчості. Педагогічний

рисунок на пленері допомагає викладачеві вирішувати такі завдання: композиційно-просторові, що демонструють компоновання, передачу плановості у пейзажі, особливості лінійно-конструктивної побудови об'єктів; об'ємно-просторові, які відтворюють відображення освітлення, пропорційну побудову елементів пейзажного мотиву або зображення людини; техніко-технологічні, що наочно показують застосування художніх матеріалів, образотворчих технік, прийомів тощо.

Методи роботи з пам'яті, за уявленням та уявою спрямовані на формування в студентів запасу пластичних образів та емоційних вражень, навичок впевнено перекладати художні образи в зображення, застосовуючи вміння компоновати й імпровізувати, що сприяє розвитку творчого мислення. Саме пленерна практика надає унікальну можливість накопичення у свідомості студентів різноманітних натурних спостережень і вражень, формування вміння аналітично сприймати природу, оволодіння пластичними засобами різних художніх матеріалів, стимулює розвиток зорової пам'яті. Застосовують *метод роботи з пам'яті* задля розвитку в студентів уміння сприймати основне в природних об'єктах на пленері, уникнення сухого копіювання природи, відтворення швидкоплинних станів природи та мінливого виразу обличчя людини. Корисним завданням буде виконання зображення пейзажного мотиву з іншої точки зору, змінюючи положення лінії горизонту або ракурсу, а також виконання етюду з пам'яті через декілька днів. Подібним до цього завдання є виконання пейзажів на основі *методу роботи за уявленням*, що передбачає роботу, спираючись на природний мотив, але зображений з іншої точки зору, або з додаванням елементів накопичених у свідомості студентів з попереднього пленерного досвіду. У художній *роботі за уявою* реалізується весь минулий досвід студента, що втілюється в нових творчих рішеннях. Важливою складовою цього методу є концептуальне бачення студентами художнього завдання, самостійне створення образів та відповідне формальне композиційне вирішення. Найкраще окреслений метод реалізується при виконанні творчих робіт, що є завершальними в кінці кожної пройденної теми.

Створенням творчих пейзажних композицій, на нашу думку, корисно доповнити основний перелік навчальних пленерних завдань. У цих роботах студенти демонструють не тільки оволодіння темою певного періоду, набутою фаховою майстерністю, але й намагаються розкрити своє власне творче обличчя завдяки активізації самостійної діяльності, творчому пошуку в роботі, розробці індивідуальної, неповторної манери виконання. Творчі авторські роботи стимулюють студентів до більш уважної праці у відкритому середовищі, сприяють розвитку розуміння навколишньої дійсності, яке пов'язане з узагальненням тривалих спостережень за станом природи, допомагають передавати ставлення художника до обраного мотиву, вдумливої роботи над композицією, сприяють першим крокам на шляху до дипломного проекту.

Творчі роботи спрямовані в першу чергу на формування художнього смаку, образотворчої культури, емоційно-ціннісного ставлення студентів до художньої діяльності, мистецтва та дійсності на основі засвоєних фахових знань, досвіду та розвиненості професійного інтересу. На відміну від навчальних, творчі роботи вже мають певну художню цінність, можуть експонуватися на виставках як повноцінні мистецькі твори, що є фактором стимулювання художньо-творчого потенціалу студентів, їх плідної та наполегливої практичної роботи.

Формою реалізації методів формування конструктивного компонента художньо педагогічних умінь студентів виступає *майстер-клас*. Провідна роль у навчанні майбутніх фахівців основам майстерності на пленері відводиться керівнику практики, його професійності та вмінню заохотити, творчо «запалити» студентів. У процесі поточних занять на відкритому просторі викладач-методист надає студентам консультації та поради, як загального характеру, так й індивідуального. Важливим творчим поштовхом для студентів стає паралельна художня робота на пленері з викладачем, який на своєму власному етюді чи зарисовці демонструє способи вирішення того чи іншого образотворчого завдання. Майстер-клас від викладача – досить дієвий спосіб впливу на формування конструктивних художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Основною метою майстер-класу на пленері є демонстрування викладачем-методистом оригінального художнього вміння при активній участі студентів-практикантів. О. Шевнюк підкреслює, що «особливостями цієї форми навчального заняття є самостійна індивідуальна або групова робота, активне залучення всіх і кожного до процесу діяльності, застосування прийомів стимулювання творчого потенціалу, ... співтворчість як форма взаємодії» [7, с. 114].

Майстер-клас сприяє становленню творчого світогляду студентів, є найкоротшим шляхом до налагодження емоційного контакту між викладачем і студентами, дає можливість педагогу заробити безсумнівний авторитет, що має провідне значення у художньому вихованні молоді. Позиція викладача, його творчий і педагогічний досвід, ентузіазм, професіоналізм, вміння створити творчу атмосферу відіграють вирішальну роль у навчальному процесі. Тому керівник має підібрати індивідуальний підхід до кожного студента, проаналізувати помилки в роботі та запропонувати способи їх виправлення, відзначити досягнення. Викладач-методист, який проводить майстер-клас, повинен дотримуватися позиції фасилітатора, допомагати в організації роботи на пленері, а також підтримувати індивідуальні творчі досягнення студентів. Викладач має контролювати роботу студентів на всіх основних стадіях, що дасть змогу вчасно звернути увагу студента на недоліки та уникнути грубих помилок. До проведення майстер-класів, на нашу думку, треба заохочувати і студентів. Подібні заходи можуть проводити студенти-магістри в межах виробничої переддипломної практики для студентів першого та другого курсів під час навчально-творчої практики, що забезпечить розвиток педагогічної складової конструктивного компонента художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що під час творчої роботи на пленері молоді художники мають унікальну можливість розвивати комплексні професійні вміння, зокрема й конструктивні, необхідні майбутньому вчителю образотворчого мистецтва. Застосування в освітній практиці сучасних форм і методів навчання студентів-художників сприяє підвищенню рівня виконання навчальних і творчих завдань, забезпечує їхню повноцінну підготовку до майбутньої мистецької та педагогічної діяльності. Перспективи подальших розробок розглянутої проблематики вбачаємо в аналізі та узагальненні світового мистецько-педагогічного досвіду навчання художників на пленері та пошукові ефективних інноваційних методів самостійної творчої діяльності студентів в природних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисенко Н. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи. *Наукові записки. Сер. : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 132. С. 129-134.
2. Кайдановська О. О. Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 594 с.
3. Марченко А. А. Дидактичні умови формування художньо-професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами комп'ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2015. 266 с.
4. Булавин О. И. Формирование художественно-педагогических умений у студентов в процессе пленэрной практики в педагогическом вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Курск, 2002. 25 с.
5. Сова О. С. Формування художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі пленерної практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 20 с.
6. Музика О. Я. Пленер : практика з образотворчого мистецтва : навчально-методичний посібник. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 134 с.
7. Шевнюк О. Л. Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах : навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2017. 311 с.

REFERENCES:

1. Borysenko, N. (2014). Strukturni komponenty ghotovnosti majbutnikh uchyteliv tekhnologhij do formuvannja khudozhnjo-tekhnichnykh uminj v uchniv osnovnoji shkoly [Structural components of the readiness of future teachers of technology to form artistic and technical skills in primary school students]. *Naukovi zapysky. Ser. : Pedagoghichni nauky*, 132, 129-134 [in Ukrainian].
2. Kajdanovsjka, O. O. (2015). Teoretyko-metodychni osnovy obrazotvorchoji pidghotovky arkhitektoziv u vyshhykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and Methodical Foundations of Fine Education of Architects in Higher Educational Institutions]. Doctor's thesis. Kyiv, 594 [in Ukrainian].
3. Marchenko, A. A. (2015). Dydaktychni umovy formuvannja khudozhnjo-profesijnykh uminj majbutnikh uchyteliv obrazotvorchogho mystectva zasobamy komp'juternykh tekhnologhij. [Didactic conditions for the formation of artistic and professional skills of future teachers of fine arts by means of computer technologies]. Candidate's thesis. Ternopilj, 266 [in Ukrainian].
4. Bulavin, O. I. (2002). Formirovanie hudozhestvenno-pedagogicheskikh umeniy u studentov v protsesse plenernoj praktiki v pedagogicheskom vuze. [Formation of artistic and pedagogical skills of students in the process of plein air practice in a pedagogical university]. Extended abstract of candidate's thesis. Kursk, 25 [in Russian].
5. Sova, O. S. (2018). Formuvannja khudozhnjo-pedagoghichnykh uminj majbutnikh uchyteliv obrazotvorchogho mystectva v procesi plenernoji praktyky. [Formation of artistic and pedagogical skills of future teachers of fine arts in the process of plein air practice]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, 20 [in Ukrainian].
6. Muzyka, O. Ja. (2016). Plener : praktyka z obrazotvorchogho mystectva : navchaljno-metodychnyj posibnyk. [Plein air: practice in fine arts : tutorial]. Umanj : FOP Zhovtyj O. O. 134 [in Ukrainian].
7. Shevnjuk, O. L. (2017). Metodyka navchannja obrazotvorchogho mystectva u vyshhykh navchalnykh zakladakh : navchalnyj posibnyk. [Methods of teaching fine arts in higher education : tutorial]. Kyiv : Osvita Ukrajinj. 311 [in Ukrainian].